

УДК [796.071.42+796.062:061.23](477)
DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2023-2-1>

Аніканов Іван Володимирович

аспірант кафедри гімнастики та спортивних єдиноборств
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0002-7277-5855

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СПОРТИВНИХ КЛУБІВ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз нормативно-правового регулювання розвитку клубної системи в Україні. Проблему розвитку спорту як соціально-економічного явища та сектору національної економіки на сучасному етапі ґрунтовно схарактеризовано у Стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року, зокрема: нестабільний і незадовільний рівень фінансування з державного та місцевого бюджетів, відсутність фіскальних стимулів, глобальних спонсорів, механізму прямого державного фінансування спортивних ініціатив і спортсменів, що негативно позначається на розвитку спортивного середовища; необхідність узгодження з міжнародними стандартами спортивної інфраструктури; втрата позицій України у світовому спортивному русі; відсутність системності державної політики розвитку спорту; відсутність застосування технологій брендінгу системи спорту; відсутність якісних змін у спортивній індустрії; незадовільний вплив партнерської взаємодії всіх суб'єктів спорту [5, с. 3–7]. Поштовхом для розвитку індустрії спорту є беззаперечна ефективність масового спорту та регулярної оздоровчо-рекреаційної рухової активності, як інструмент, що здатний подовжити тривалість якісного життя населення, знизити витрати на медицину, підвищити ефективність праці. Розвиток системи спортивних клубів України дозволить оптимізувати організацію фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи серед населення, що закріплено в нормативно-правових і програмних документах сфери фізичної культури і спорту. **Матеріали та методи:** аналіз науково-методичної літератури та документальних джерел; аналіз, синтез і узагальнення; порівняння, зіставлення й аналогія; індукція, дедукція; системний підхід і структурно-функціональний аналіз. **Результати.** Авторами представлено аналіз основних положень Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (1994 рік, зі змінами 2022 року), Державної програми розвитку фізичної культури і спорту України (1994 рік), Цільової комплексної програми «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998 рік), Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту (2004 рік), Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року (2017 рік, зі змінами 2022 року). Аналіз ключових завдань державної політики щодо розвитку системи спортивних клубів дозволив охарактеризувати його регуляторний механізм і відстежити результати реалізації. **Висновки.** Клубна форма організації спортивної роботи є характерною для більшості країн світу. Спортивні клуби в Україні є найвищою, найбільш ефективною первинною організаційною ланкою фізкультурно-спортивного руху. Низкою дослідників приділено увагу науковому обґрунтуванню різних аспектів діяльності спортивних клубів. Проте комплексних досліджень щодо оптимізації діяльності спортивних клубів і управління такими проводилося мало. Україна, маючи на сучасному етапі характерні особливості соціально-економічного, політичного, культурного, правового розвитку, потребує актуального вивчення й обґрунтування національної системи спортивних клубів. Виявлена суперечність між наявністю та зростанням суспільного значення спортивних клубів і відсутністю науково-методичного обґрунтування їх подальшого розвитку свідчить про актуальність обраного вектора дослідження.

Ключові слова: клубна система, завдання, реформування, державна політика.

Вступ. Проблему розвитку спорту як соціально-економічного явища та сектору національної економіки на сучасному етапі ґрунтовно схарактеризовано у Стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2028 р., зокрема: нестабільний і незадовільний рівень фінансування з державного та місцевого бюджетів, відсутність фіскальних стимулів, глобальних спонсорів,

механізму прямого державного фінансування спортивних ініціатив і спортсменів, що негативно позначається на розвитку спортивного середовища; необхідність узгодження з міжнародними стандартами спортивної інфраструктури; втрата позицій України у світовому спортивному русі; відсутність системності державної політики розвитку спорту; відсутність застосування технологій брендингу системи спорту; відсутність якісних змін у спортивній індустрії; замалий вплив партнерської взаємодії всіх суб'єктів спорту [5, с. 3–7]. Поштовхом для розвитку індустрії спорту є беззаперечна ефективність масового спорту та регулярної оздоровчо-рекреаційної рухової активності, як інструмент, що здатний продовжити тривалість якісного життя населення, знизити витрати на медицину, підвищити ефективність праці [2, с. 4; 7, с. 1]. Розвиток системи спортивних клубів України дозволить оптимізувати організацію фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи серед населення, що закріплено в нормативно-правових і програмних документах сфери фізичної культури та спорту.

Матеріали та методи: аналіз науково-методичної літератури та документальних джерел; аналіз, синтез і узагальнення; порівняння, зіставлення й аналогія; індукція, дедукція; системний підхід і структурно-функціональний аналіз.

Результати. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» спортивні клуби є закладами фізичної культури і спорту, які забезпечують розвиток визначених напрямів фізичної культури і спорту, видів спорту, здійснюють фізкультурно-оздоровчу та/або спортивну діяльність, надають фізкультурно-спортивні послуги, виступають суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, які гарантовано є складовими частинами державної політики, на таких окремих засадах, як:

- визнання спорту як важливого чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян і позитивного міжнародного іміджу держави;
- забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності;
- гарантування рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту;
- гарантування безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників і глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів;
- сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою та спортом громадян різних вікових груп;
- забезпечення підтримки громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості;
- забезпечення різноманітності, високої якості та доступності фізкультурно-спортивних послуг для громадян;
- забезпечення умов для підтримки напрямів фізичної культури і спорту;
- заохочення благодійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту;
- орієнтування на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом у цій сфері.

Практична реалізація державної політики здійснюється відповідно до програмно-цільового підходу до державного управління. Розглянемо підходи до розвитку системи спортивних клубів України, виходячи з аналізу основних завдань державних програм.

Передумовами розробки Державної програми розвитку фізичної культури і спорту України (1994 р.) визначено недооцінку соціально-економічної, оздоровчої та виховної ролі фізичної культури і спорту, відсутність чітко скоординованої програми взаємодії різних державних структур і громадських організацій, які беруть участь у фізкультурно-спортивному русі, що негативно позначається на здоров'ї населення та соціально-економічному розвитку держави. Викликало занепокоєння різке зниження рівня організації фізкультурно-оздоровчої роботи у виробничих колективах, на селі, за місцем проживання та відпочинку, скорочення мережі фізкультурно-оздоровчих і спортивних центрів, клубів і об'єднань. Зважаючи на стан і основні напрями розвитку фізичної культури та спорту в Україні того періоду, у програмі сформовано заходи реалізації основних напрямів розвитку фізичної культури і спорту, зокрема і шляхом

розширення мережі дитячо-підліткових фізкультурно-спортивних клубів за місцем проживання, а також створення регіональних центрів, клубів і оборонно-спортивних таборів із фізичної підготовки молоді до служби у Збройних силах; забезпечення обладнання діючих спортивних споруд підприємств, установ, закладів освіти, територіальних фізкультурно-оздоровчих клубів, міських оздоровчих центрів для проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи з інвалідами. У сільській місцевості передбачалося реформування діючих господарських і створення нових територіальних фізкультурно-спортивних клубів із відділеннями дитячо-юнацьких спортивних шкіл, забезпечення їх відповідними фінансовими та матеріальними ресурсами. Основний акцент зроблено на розгалуженні мережі спортивних шкіл [1, с. 9–15].

З метою створення умов для реалізації державної політики у сфері зміцнення здоров'я населення України засобами фізичного виховання, фізичної культури і спорту та задоволення потреб у поліпшенні здоров'я, у фізичному та духовному розвитку у 1998 р. затверджено Цільову комплексну програму «Фізичне виховання – здоров'я нації». Орієнтуючись на те, що наявна в Україні система фізичного виховання, фізичної культури та спорту перебувала у кризовому стані й не могла задовольнити потреб населення, було запропоновано низку оновлених заходів. Гостра потреба у зміні програмних підходів і визначенні пріоритетних напрямів розвитку фізичного виховання, фізичної культури і спорту, які б забезпечували ефективне функціонування галузі в нових умовах, виникла у зв'язку зі зміною відносин і форм власності, стрімким спадом виробництва у промисловості та в аграрному секторі, глибокою економічною кризою, що призвело до згорання фізкультурно-масової роботи у виробничій сфері. Серед заходів реалізації програми запропоновано розроблення та запровадження системи організації шкільної та позашкільної фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи, орієнтованої на створення спортивних клубів, спеціалізованих спортивних класів тощо в середніх навчальних закладах. На наш погляд, досить дієвим заходом було запропоновання включення питання оздоровлення трудящих і членів їхніх сімей засобами фізичної культури, спорту та туризму до планів соціально-економічного розвитку регіонів, цільових комплексних програм, рекомендація трудовим колективам включення таких питань до колективних договорів, тарифних угод. Уперше сформульовано захід щодо сприяння формуванню системи спортивних клубів різних форм власності. Однак запропонований захід не було розкрито через дієвий механізм реалізації, що, відповідно, стримало розвиток системи спортивних клубів у той період [9, с. 10–15].

Наступний етапом інноваційного підходу до розвитку сфери фізичної культури і спорту стало затвердження Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту (2004 р.) як системи концептуальних ідей і поглядів на роль, організаційну структуру та завдання фізичної культури та спорту в Україні на період до 2016 р., з урахуванням стратегії розвитку держави та світового досвіду. Щодо погляду на розвиток спортивних клубів, то цей аспект представлений як захід державної політики, а саме: сприяння поширенню клубної системи у сфері фізичної культури та спорту. Проте вкотре не були визначені механізми, інструменти, засоби та шляхи оптимізації [3, с. 7].

Трансформація суспільно-економічного та політичного життя нашої держави, яка припадає на період із 2014 р., характеризується для сфери фізичної культури та спорту станом реформування, змін і наміченої сталості через функціонування та розвиток. Так, у 2015 р. Міністерством молоді та спорту України було презентовано моделі розвитку спорту в нашій державі, сформовано підходи до євроінтеграційного вектора розвитку. Серед зазначених пріоритетів апарат Міністерства пропонував спортивні клуби як оптимальну організаційну форму фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в усіх сферах життєдіяльності людини, з послабленням ролі системи спортивних шкіл.

У результаті реалізації реформ управління сферою фізичної культури та спорту у 2017 р. затверджено Державну цільову соціальну програму розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 р., яку пролонговано до 2024 р. Оптимальним варіантом розв'язання проблеми розвитку сфери фізичної культури та спорту визначено поєднання зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства для проведення реформи

у сфері фізичної культури та спорту з метою узгодження її з європейськими вимогами та стандартами шляхом визначення як основи європейської моделі реформування відносин між органами державної влади та громадськими об'єднаннями фізкультурно-спортивної спрямованості, підвищення рівня публічності та прозорості діяльності Міністерства молоді та спорту, автономності спортивних федерацій, визначення принципів пріоритетності видів спорту, удосконалення національного антидопінгового законодавства, що сприятиме створенню умов для заняття фізичною культурою та спортом. У контексті діяльності спортивних клубів серед очікуваних результатів – забезпечення надання якісних фізкультурно-спортивних послуг спортивними клубами та фізкультурно-оздоровчими закладами, які функціонують відповідно до встановлених стандартів, що зумовлює необхідність розроблення процедур стандартизації та сертифікації діяльності спортивних клубів [4, с. 9]. Альтернативною залишається система спортивних шкіл для формування спортивного резерву та розвитку спорту вищих досягнень.

Варто зазначити, що в теоретичному та методологічному плані проблеми розвитку системи спортивних клубів, особливостей і ефективного функціонування їх на ринку фізкультурно-спортивних послуг залишаються маловивченими [8, с. 126].

Віддаючи належне доробку українських і зарубіжних учених, варто зауважити, що дотепер мало розроблені питання формування, подальшого ефективного розвитку й оцінки показників розвитку клубної системи як потенціалу економічного зростання та покращення рівня добробуту у країні.

Висновки

Клубна форма організації спортивної роботи є характерною для більшості країн світу. Спортивні клуби в Україні є найвищою, найбільш ефективною первинною організаційною ланкою фізкультурно-спортивного руху. Низкою дослідників приділено увагу науковому обґрунтуванню різних аспектів діяльності спортивних клубів. Проте комплексних досліджень щодо оптимізації діяльності спортивних клубів і управління такими проводилося мало.

Україна, маючи на сучасному етапі характерні особливості соціально-економічного, політичного, культурного, правового розвитку, потребує актуального вивчення й обґрунтування національної системи спортивних клубів. Виявлена суперечність між наявністю та зростанням суспільного значення спортивних клубів і відсутністю науково-методичного обґрунтування їх подальшого розвитку свідчить про актуальність обраного вектора дослідження.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі є аналіз основних показників діяльності спортивних клубів в Україні, організаційне моделювання оптимальної організаційної структури спортивного клубу.

Література:

1. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні, затверджено Указом Президента України від 22 червня 1994 р. № 334/94. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U334_94?an=762 (дата звернення: 20.12.2022).
2. Дослідження впливу фізичної активності на економіку України. 2021. *Асоціація спортивних клубів України*. URL: <https://ascu.club/> (дата звернення: 01.02.2023).
3. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту, затверджена Указом Президента України від 28 вересня 2004 р. № 1148. 16 с.
4. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 р. : постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115. URL: <https://zakon.cc/law/document/read/1320-2015-%D1%80#n12> (дата звернення: 25.12.2022).
5. Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 р. : постанова Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020> (дата звернення: 03.10.2022).
6. Про фізичну культуру і спорт : Закон України № 3808–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 12.09.2022).
7. Рекомендації щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки учнівської молоді на період до 2025 р., затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 15 лютого 2021 р. № 194.

8. Тимо Є.В. Діяльність приватних спортивних клубів України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2016. Вип. 6 (76). С. 125–128. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13854> (дата звернення: 17.01.2023).

9. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації», затверджено Указом Президента України від 1 вересня 1998 р. № 963/98. 48 с.

References:

1. Derzhavna prohrama rozvytku fizychnoi kultury i sportu v Ukraini Zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 22 chervnia 1994 r. № 334/94 [State program for the development of physical culture and sports in Ukraine Approved by the Decree of the President of Ukraine dated June 22, 1994, № 334/94]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U334_94?an=762 (accessed: 20.12.2022) [in Ukrainian].

2. Doslidzhennia vplyvu fizychnoi aktyvnosti na ekonomiku Ukrainy [Study of the influence of physical activity on the economy of Ukraine]. 2021. Asotsiatsiia sportvnykh klubiv Ukrainy. URL: <https://ascu.club/> (accessed: 01.02.2023) [in Ukrainian].

3. Natsionalna doktryna rozvytku fizychnoi kultury i sportu zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 28 veresnia 2004 r. № 1148 [The national doctrine of the development of physical culture and sports was approved by the Decree of the President of Ukraine dated September 28, 2004, № 1148]. 16 p. [in Ukrainian].

4. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy rozvytku fizychnoi kultury i sportu na period do 2024 roku : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 bereznia 2017 r. № 115 [On the approval of the State targeted social program for the development of physical culture and sports for the period until 2024 : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 1, 2017, № 115]. URL: <https://zakon.cc/law/document/read/1320-2015-%D1%80#n12> (accessed: 25.12.2022) [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia Stratehii rozvytku fizychnoi kultury i sportu na period do 2028 r. : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 4 lystopada 2020 r. № 1089 [On the approval of the Strategy for the development of physical culture and sports for the period until 2028 : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 4, 2020, № 1089]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020> (accessed: 03.10.2022) [in Ukrainian].

6. Pro fizychnu kulturu i sport : Zakon Ukrainy № 3808–XII [On physical culture and sports : Law of Ukraine № 3808–XII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (accessed: 12.09.2022) [in Ukrainian].

7. Rekomendatsii shchodo stratehichnoho rozvytku fizychnoho vykhovannia ta sportyvnoi pidhotovky uchnivskoi molodi na period do 2025 roku [Recommendations for the strategic development of physical education and sports training of student youth for the period up to 2025], zatverdzheno nakazom ministersva osvity i nauky Ukrainy vid 15.02.2021 roku № 194 [in Ukrainian].

8. Tymo Ye.V. (2016). Diialnist pryvatnykh sportyvnykh klubiv Ukrainy [Activities of private sports clubs of Ukraine]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 15 “Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)”*. 2016. Vyp. 6 (76). S. 125–128. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13854> (accessed: 17.01.2023) [in Ukrainian].

9. Tsilova kompleksna prohrama “Fizyчне vykhovannia – zdorovia natsii” [Targeted complex program “Physical education – the health of the nation”], zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 1 veresnia 1998 roku № 963/98. 48 p. [in Ukrainian].

Anikanov Ivan

LEGAL REGULATION OF THE DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF SPORTS CLUBS IN UKRAINE

The article analyzes the legal regulation of the development of the club system in Ukraine. The problem of the development of sports as a socio-economic phenomenon and a sector of the national

economy at the present stage is thoroughly characterized in the Strategy for the Development of Physical Culture and Sports until 2028, in particular: unstable and insufficient level of funding from the state and local budgets, the lack of fiscal incentives, global sponsors, a mechanism for direct government funding of sports initiatives and athletes, negatively affects the development of the sports environment; bringing the sports infrastructure in line with international standards; loss of Ukraine's positions in the world sports movement; lack of consistency in the state policy of sports development; lack of application of branding technologies by the sports system; lack of qualitative changes in the sports industry; insufficient influence of partnership interaction of all subjects of sports [5, p. 3–7]. The impetus for the development of the sports industry is the unconditional effectiveness of mass sports and regular health-improving and recreational physical activity as a tool that can prolong the quality of life of the population, reduce healthcare costs, and increase labor efficiency. The development of the system of sports clubs will allow optimizing the organization of physical culture and health and sports work among the population, which is enshrined in the legal and policy documents in the field of physical culture and sports. **Materials and methods:** analysis of scientific and methodological literature and documentary sources; analysis, synthesis and generalization; comparison, comparison and analogy; induction, deduction; system approach and structural-functional analysis Discussion. The authors present an analysis of the main provisions of the Law of Ukraine "On Physical Culture and Sports" (1994, as amended in 2022), the State Program for the Development of Physical Culture and Sports of Ukraine (1994), the Target Complex Program "Physical Education – Health of the Nation" (1998), the National Doctrine of the Development of Physical Culture and Sports (2004), the State Target Social Program for the Development of Physical Culture and Sports for the period up to 2024 year (2017, as amended in 2022). An analysis of the key objectives of the state policy for the development of the system of sports clubs made it possible to characterize its regulatory mechanism and track the results of its implementation. **Results.** The club form of organization of sports work is typical for most countries of the world. Sports clubs in Ukraine are the highest, most effective primary organizational link of the physical culture and sports movement. A number of researchers paid special attention to the scientific substantiation of various aspects of the activities of sports clubs. At the same time, there have been insufficient comprehensive studies on optimizing the activities and management of sports clubs. Ukraine, having at the present stage the characteristic features of socio-economic, political, cultural, legal development, needs an actual study and justification of the national system of sports clubs. The identified contradictions between the presence and growth of the social significance of sports clubs and the lack of scientific and methodological justification for their further development indicate the relevance of the chosen research vector:

Key words: club system, tasks, reform, public policy.